

UDK:342.92 (497.6)

pregledni članak

30. rujna 2014.

Cvija JURKOVIĆ,

Asistentica, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

ISCRPLJENOST PRAVNIH LIJEKOVA KAO UVJET ZA DOPUSTIVOST APELACIJE I PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

U radu se obrađuje jedan od uvjeta dopustivosti apelacije propisanih Pravilima Ustavnog suda Bosne i Hercegovine – iscrpljenost učinkovitih pravnih lijekova. Ustavni sud ima apelacijsku nadležnost u pitanjima koja su sadržana u Ustavu kad ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini, a može razmatrati apelaciju samo ako su protiv presude, odnosno odluke koja se njome pobija, iscrpljeni svi učinkoviti pravni lijekovi mogući prema zakonu. U radu će se ukazati na neke od pravnih lijekova koji su prema praksi Ustavnog suda djelotvorni i koji se moraju iskoristiti prije podnošenja apelacije, ali i slučajeve kada je Ustavni sud načelo iscrpljenosti pravnih lijekova tumačio fleksibilno, odnosno kada se može odustati od ovoga zahtjeva. U zaključku se sugerira da je fleksibilnost potrebna zbog postojanja mogućnosti da se na pojedinca u nekim situacijama stavi prevelik teret traženja djelotvornog puta kojim bi zaštitio svoja prava. Ukazuje se i na ulogu redovnih sudova, koji bi trebali obavljati primarnu zaštitu temeljnih prava, i njihov angažman u cilju veće zaštite istih. To pridonosi rasterećenju Ustavnog suda i time uspostavljanju ravnoteže između učinkovite zaštite ustavom zajamčenih prava i omogućavanja da ustavni sudovi efikasno obavljaju svoje temeljne ustavne zadaće.

Ključne riječi: Ustavni sud, apelacija, iscrpljenost pravnih lijekova, djelotvornost pravnih lijekova.

1. USTAVNI SUDOVI I ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Ljudska prava, uz normativno jamčenje zahtijevaju i djelotvorne mehanizme za njihovu zaštitu i ostvarivanje. A upravo je efektivna pravna zaštita ljudskih prava jedan od primarnih zadataka suvremene države. U širokom spektru instrumenata za zaštitu ljudskih prava, posebno mjesto u nacionalnom pravnom poretku zauzima ustavnosudska zaštita ljudskih prava.¹ To je sustav koji danas prevladava u europskim državama. Ustavni sudovi pružaju najvišu pravnu zaštitu ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Tako dolaze u neposredan kontakt sa redovnim sudovima što otvara pitanje njihovog međusobnog odnosa. Redovni sudovi su samostalni i neovisni i sude na temelju ustava, zakona i međunarodnih ugovora. Njihovo je postupanje u funkciji redovne, stalne zaštite ljudskih prava, dok je postupanje ustavnog suda u funkciji „ekskluzivne“ zaštite.² Položaj i ovlasti ustavnih sudova određeni su ustavom, i već su ustavnom strukturom izdvojeni iz sustava sudbene vlasti. Ako ne organizacijski, onda se ustavni sudovi funkcionalno nadređuju redovitim sudovima, u slučaju zaštite sloboda i prava čovjeka i građanina; a samo načelo da su sudovi samostalni i neovisni na neki način se povlači ispred bezuvjetne zaštite ustavnih prava i sloboda.³ Da bismo napravili razgraničenje možemo zaključiti da ustavni sudovi štite ona prava koja su zajamčena Ustavom. Nema mjesta ustavnoj tužbi kad su njezinom podnositelju povrijeđena neka druga (subjektivna) prava koja nisu zasnovana na Ustavu, nego na zakonu ili nekom podzakonskom propisu.⁴

1.1. APELACIJSKA NADLEŽNOST USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina je u okviru ustavnog sustava bivše Jugoslavije imala svoj Ustavni sud koji je konstituiran 1964. godine, na osnovi Ustava iz 1963. godine. Međutim, novi, daytonski ustav donio je i novi Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Osnovni pravni okvir za Ustavni sud Bosne i Hercegovine je članak VI. Ustava kojim su određeni sastav,

¹ Pejić, Irena, Garancije ljudskih prava u nacionalnom poretku: ustavnosudska zaštita, Ustavne i međunarodne garancije ljudskih prava, Niš, 2008., str. 262.

² Vidjeti: Nastić, Maja, Odnos Ustavnog suda i redovnih sudova – komentar odluke Ustavnog suda Srbije, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 65., 2013., str. 373-386., dostupno na: <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/65-LAT/majanastic--LAT65.pdf> <http://www.prafak.ni.ac.rs/files/zbornik/65-LAT/majanastic--LAT65.pdf> (26.09.2014.)

³ Miljko, Zvonko, Jurković, Cvija, Zaštita prava na pošteno suđenje i praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. XXI., 2010., str. 59.

⁴ Belajec, Velimir, Ustavne osnove za podnošenje ustavne tužbe, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 7, Organizator, Zagreb, 2000., str. 5.

postupak, nadležnosti⁵ i karakter odluka Ustavnog suda. Prema članu VI/3. b) Ustava Bosne i Hercegovine, Ustavni sud ima apelacijsku nadležnost za pitanja iz Ustava koja se pojave na osnovi presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini. Institut apelacije predstavlja zadnji stupanj zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini.⁶ Ustavna odredba o apelaciji otvara širok prostor interpretacije. Tako teorijski postoji mogućnost da se apelacija podnese zbog povrede svake ustavne norme. Međutim, u pravilu se apelacijska nadležnost svodi na zaštitu temeljnih prava i sloboda čovjeka i građanina. Tako ona dobiva karakter „ustavne žalbe“ ili ustavne tužbe“.⁷

1.2. SUPSIDIJARNOST APELACIJE

Zbog nepostojanja Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, uz Ustav predstavljaju relevantan izvor prava.⁸

Tako član 18. Pravila kojim se regulira dopustivost apelacije⁹ propisuje da Ustavni sud može razmatrati apelaciju samo ako su protiv presude, odnosno odluke koja se njome

⁵ Ustavni sud Bosne i Hercegovine ima sljedeće nadležnosti: zaštita vitalnog nacionalnog interesa konstitutivnih naroda – član IV/3.f) Ustava BiH; organski sporovi – član VI/3.a) Ustava BiH; apstraktna ocjena ustavnosti – član VI/3.a) Ustava BiH; ocjena ustavnosti specijalnih paralelnih veza entiteta sa susjednim državama – član VI/3.a) Ustava BiH; apelacijska nadležnost – član VI/3.b) Ustava BiH; zaštita statusa Distrikta Brčko BiH – član VI/4. Ustava BiH i konkretna ocjena ustavnosti – član VI/3.c) Ustava BiH. Vidi: Ademović, Nedim, Marko, Joseph, Marković, Goran, Ustavno pravo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2012., str. 203.

⁶ Simović, Miodrag, Simović, Milena, Mjesto i uloga Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u zaštiti ljudskih prava, Banja Luka, 2009., str. 12.

⁷ Ustav ne koristi ove uobičajene nazive iz europske ustavnosudske tradicije. Izvorni tekst Ustava govori o apelacijskoj nadležnosti (appellate jurisdiction). U upotrebi su termini priziv, drugostepena nadležnost, apelacija. Ustavni sud Bosne i Hercegovine se u svojoj praksi opredijelio za termin apelacijska nadležnost. Vidjeti: Galić, Valerija, Položaj i uloga Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u primjeni Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Zbornik radova - Regionalno savjetovanje "Položaj i uloga ustavnog suda u primjeni Evropskekonvencije o ljudskim pravima", Podgorica, 2007., str. 64.

⁸ Pravila Ustavnog suda Bosne i Hercegovine (u nastavku: Pravila) donesena su 2005. godine, a do tada se u domaćim jezicima koristio naziv Poslovnik. Jedan od razloga za njihovo donošenje bilo je i usklađivanje naziva sa izvornim nazivom u Ustavu (*rules*). Ova su Pravila mijenjana i dopunjavana 2008. i 2009. godine, a 2014. godine je Ustavni sud donio nova Pravila, te njihove izmjene i dopune ("Službeni glasnik BiH", broj 22/14, 57/14). Pravila se sastoje od pet dijelova: Temeljne odredbe, Opća pravila postupka (Sjednice Ustavnog suda, Odluke i drugi akti Ustavnog suda, Izvršenje odluka, Posebne odredbe), Ustroj Ustavnog suda (Prava i dužnosti Ustavnog suda, Predsjednik Ustavnog suda i suci, Tajništvo Ustavnog suda), Ostale odredbe i Prijelazne i završne odredbe.

⁹ Apelacija nije dopustiva ako postoji neki od sljedećih slučajeva: a) Ustavni sud nije nadležan za odlučivanje; b) apelacija je anonimna; c) protekao je rok za podnošenje apelacije; d) apelaciju je podnijela neovlaštena osoba; e) radi se o pitanju o kojem je Ustavni sud već odlučivao, a iz navoda ili dokaza iznesenih u apelaciji ne proizlazi da ima osnova za ponovno odlučivanje; f) apelant je zloupotrijebio pravo na podnošenje apelacije; g) ako su izmijenjene pravne okolnosti; h) apelacija je *ratione materiae* inkompatibilna s Ustavom; i) apelacija je *ratione personae* inkompatibilna s Ustavom; j) apelacija je *ratione temporis* inkompatibilna s Ustavom; k) apelant je propustio da u ostavljenom roku dopuni/precizira apelaciju; l) apelacija je preuranjena; m) apelant nije iscrpio pravne lijekove moguće po zakonu.

pobija, iscrpljeni svi učinkoviti pravni lijekovi mogući prema zakonu i ako je podnesena u roku od 60 dana od dana kada je podnositelj apelacije primio odluku o posljednjem učinkovitom pravnom lijeku kojega je koristio.

Apelacija je dakle supsidijarnog karaktera. U pravu supsidijarno pravo, institut ili sredstvo se može primjenjivati tek kada se neko drugo pravo, sredstvo ili institut pokaže kao iskorišteni, nedovoljni ili nemogući.¹⁰

Slične odredbe o supsidijarnosti nalaze se i u zakonodavstvima drugih zemalja koje poznaju ovaj institut. Primjerice, Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske¹¹ u čl. 62. st. 2. predviđa da se, ako je zbog povrede ustavnih prava dopušten drugi pravni put, ustavna tužba¹² može uložiti tek nakon što je taj pravni put iscrpljen. Prema članu 82. Zakona o Ustavnom sudu Republike Srbije, ustavna žalba može se izjaviti protiv pojedinačnog akta ili radnje državnog organa ili organizacije kojoj je povjerena javna ovlast, a kojima se povređuju ili uskraćuju ljudska ili manjinska prava i slobode zajamčene Ustavom, ako su iscrpljena ili nisu predviđena druga pravna sredstva ili je zakonom isključeno pravo na njihovu sudsku zaštitu.¹³ Podnošenje ustavne žalbe njemačkom Saveznom Ustavnom sudu je moguće samo ako su prethodno iscrpljeni svi drugi pravni lijekovi.¹⁴ Iz navedenog vidimo da je iscrpljivanje pravnog puta važna pretpostavka za ustavnu žalbu/tužbu. Pravni put nije iscrpljen sve dok postoji mogućnost da se u postupku

Ustavni sud će odbaciti apelaciju kao očigledno (*prima facie*) neosnovanu kada utvrdi da ne postoji opravdan zahtjev stranke u postupku, odnosno da predložene činjenice ne mogu opravdati tvrdnju da postoji kršenje Ustavom zaštićenih prava i/ili kada se za stranku u postupku utvrdi da ne snosi posljedice kršenja Ustavom zaštićenih prava, tako da je ispitivanje merituma apelacije nepotrebno. Ustavni sud će odbaciti apelaciju kada ocijeni da apelant nije pretrpio značajniju štetu osim ako poštivanje ljudskih prava, kako je to definirano u Ustavu, zahtijeva razmatranje apelacije u meritumu. Vidimo da je jedan od ostalih uvjeta dopustivosti predviđenih ovim članom to da apelant nije iscrpio pravne lijekove moguće prema zakonu, dakle ponavljanje prethodno navedenog u prvom stavku. Vidi: Steiner, Christian, Ademović, Nedim i dr., Ustav Bosne i Hercegovine Komentar, Sarajevo, 2010., str. 643.

¹⁰ Đurić, Vladimir, Ustavna žalba, Beograd, 2000., str. 118.

¹¹ Pročišćeni tekst objavljen u Narodnim novinama, broj 49 od 3. svibnja 2002. godine. Dostupno na: http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustavni_zakon_o_ustavnom_sudu&m1=13&m2=19&Lang=hr http://www.usud.hr/default.aspx?Show=ustavni_zakon_o_ustavnom_sudu&m1=13&m2=19&Lang=hr (04.09.2014.)

¹² Po mišljenju nekih autora izraz "tužba" suviše upućuje na parnični postupak, dok bi svrsi ovog ustavnopravnog sredstva više odgovarao naziv "ustavna žalba". Vidjeti: Crnić, Jadranko, zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda Podnošenje ustavne tužbe prije iscrpljenog pravnog puta, Pravo u gospodarstvu časopis za gospodarsko – pravnu teoriju i praksu, Svezak 6, Zagreb, 2002., str. 4. i Bartovčak, Zdravko, O zaštiti ustavnih prava i sloboda putem ustavne tužbe, Odvjetnik, 9-12/92, str. 3.

¹³ Zakon o Ustavnom sudu Republike Srbije, dostupno na <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/72-100030/zakon-o-ustavnom-sudu> <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/72-100030/zakon-o-ustavnom-sudu> (05.09.2014.)

¹⁴ http://www.bverfg.de/en/organization/vb_merkblatt.html http://www.bverfg.de/en/organization/vb_merkblatt.html (04.09.2014.)

pred sudovima postigne uklanjanje pravnih posljedica akata vlasti čija se ustavnost osporava.¹⁵

2. ISCRPLJENOST PRAVNIH LIJEKOVA I PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

2.1. ISCRPLJENOST PRAVNIH LIJEKOVA KAO UVJET DOPUSTIVOSTI APELACIJE

Ustavni sud Bosne i Hercegovine, koji se savjesno i hrabro koristi svojim ustavnim ovlaštenjima zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda zajamčenih Ustavom BiH, a čije odluke čine stvaran doprinos zaštiti i afirmiranju vladavine prava u BiH,¹⁶ primjećuje da osnovna ljudska prava, koja štiti Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (u nastavku: EKLJP) i Ustav Bosne i Hercegovine, moraju biti stvarna i djelotvorna kako u zakonu tako i u praksi, a ne iluzorna i teoretska. Konkretno, pravni lijekovi koji su predviđeni za zaštitu prava moraju biti fizički dostupni, ne smiju biti ometani aktima, propustima, odlaganjima ili nemarom vlasti, te moraju biti u stanju štititi predmetna prava.¹⁷

Ustavni sud treba ustanoviti koji je posljednji pravni lijek u apelantovom slučaju bio efektivan i adekvatan, odnosno koja je odluka u konkretnom slučaju konačna. Pravilo iscrpljivanja pravnih lijekova zahtijeva da apelant dođe do konačne odluke. Prema praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, konačna odluka predstavlja odgovor na zadnji pravni lijek, koji je efektivan i adekvatan da ispita nižestupanjsku odluku kako u činjeničnom tako i u pravnom pogledu.¹⁸ Sud dakle uzima u obzir i djelotvornost pravnih lijekova, što se utvrđuje u svakom pojedinom slučaju.

Činjenica da se apelantu ne dozvoljava da se direktno obrati Ustavnom sudu može se obrazložiti time da se nižim nadležnim organima i institucijama treba dati šansa da u okvirima unutarnjeg pravnog sustava isprave eventualne povrede ljudskih prava i sloboda iz međunarodnih konvencija i Ustava BiH prema općim pravilima međunarodnog prava.¹⁹

¹⁵ Ljubić, Dubravko, Ustavnosudska zaštita ljudskih prava i sloboda prije iscrpljivanja dopuštenog pravnog puta, Hrvatska pravna revija, broj 09, 2011., str. 2.

¹⁶ Simović, Miodrag, Simović, Milena, op. cit., str. 15.

¹⁷ Odluka broj U - 36/02 od 30.01.2004. godine, točka 25.

¹⁸ Vidjeti npr. Odluke o dopustivosti broj AP - 329/05 od 26.04.2005. godine, točka 7., AP - 2522/14 od 25.06.2014. godine, točka 11.

¹⁹ Steiner, Christian, Ademović, Nedim i dr., op. cit., str. 650.

Odredba koja utvrđuje da Ustavni sud ima apelacijsku nadležnost nad pitanjima po Ustavu koja proistječu iz mišljenja bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini ima za cilj da se prvo omogući redovnim sudovima da ispituju činjenice i pravna pitanja koja se odnose na predmet i da ga riješe uz poštivanje prava i sloboda zaštićenih Ustavom Bosne i Hercegovine.²⁰ Bosna i Hercegovina i oba entiteta su se, u skladu sa članom II. Ustava Bosne i Hercegovine i članom 1. Aneksa 6. uz Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini obvezali da će osigurati najvišu razinu međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Stoga su i Bosna i Hercegovina i njeni entiteti odgovorni za zaštitu ljudskih prava svih osoba na njihovoj teritoriji i odgovorne strane da zaštite apelantova ustavna prava.

Osim toga, s obzirom na nadležnost Ustavnog suda mora do Ustavnog suda doći kroz prethodni put i stvarno i pravno istraženi predmet. Time mu se ujedno prenosi stajalištesudova o predmetu, pa se izbjegava opasnost da na nesigurnoj podlozi donese dalekosežne odluke.²¹

Prethodno je rečeno da konačna odluka predstavlja odgovor na zadnji pravni lijek, koji je efektivan i adekvatan da ispita nižestupanjsku odluku kako u činjeničnom tako i u pravnom pogledu. Sud znači uzima u obzir i djelotvornost mogućih pravnih lijekova, što znači ne onih koji su samo teorijski mogući, već onih koji su praktično mogući, odnosno djelotvorni.²² Učinkovitost pravnih lijekova se utvrđuje se u svakom pojedinom slučaju.

Apelant odlučuje da li će koristiti pravni lijek, bez obzira da li se radi o redovnom ili izvanrednom pravnom lijeku.²³ Potrebno je da apelant u slučaju podnošenja apelacije prije iscrpljivanja pravnih lijekova mogućih prema zakonu, naznači zašto se taj lijek ne bi mogao smatrati efikasnim u okolnostima konkretnog slučaja.²⁴

²⁰ Odluka o meritumu broj AP - 696/04 od 23.09.2005. godine, točka 34. Pritužba apelanta se odnosila na to što nadležni organi Bosne i Hercegovine nisu poduzeli od kakve mjere da bi se zaštitila apelantova ustavna prava (apelanta su uhitili i pritvorili pripadnici SFOR – a, međutim Ustavni sud se nije bavio odgovornošću SFOR – a, nego domaćih nadležnih organa).

²¹ Crnić, Jadranko, Ustavna tužba – iscrpljeni pravni put pretpostavka podnošenja ustavne tužbe, Hrvatska pravna revija, 8., 2001., str. 86.

²² Miljko, Zvonko, Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, Zagreb, 2006., str. 324.

²³ Odluke o dopustivosti broj AP - 283/03 od 14.10.2004. godine, točka 9., AP - 5196/13 od 27.02.2014. godine, točka 13.

²⁴ Rješenje o dopustivosti U - 13/99 od 05.11.1999. godine Podnositelj je imao na raspolaganju još jedan pravni lijek, a nije naznačio zašto se taj lijek (žalba Vrhovnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine) ne bi mogao smatrati efikasnim u okolnostima konkretnog slučaja, te je Ustavni sud odbacio apelaciju na temelju toga što podnositelj nije iscrpio sve raspoložive pravne lijekove.

2.2. ELEMENTI ISCRPLJIVANJA PRAVNIH LIJEKOVA I SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud zaključuje da se zaštita ustavnih prava, a prije svega procesnih prava, može garantirati u postupcima u kojima apelant koristi neefektivne pravne lijekove, jer ti postupci efektivno ne rješavaju pitanja iz materijalno-pravnog domena pojedinih ustavnih prava. Tako se zahtjev za zaštitu zakonitosti ne može se smatrati efektivnim pravim lijekom jer se podnosi u formi inicijative, a odluka o tome da li će podići zahtjev u diskreciji nadležnog tužitelja. Ustavni sud je odbacio apelaciju u slučaju u kojem je odlučeno da konačnu odluku predstavlja rješenje Kantonalnog suda protiv kojeg nema drugih efektivnih pravnih lijekova mogućih po zakonu, i to zbog proteka roka za podnošenje apelacije.²⁵ Prema praksi Ustavnog suda nedjelotvorne pravne lijekove predstavljaju i prijedlog za ponavljanje postupka i prijedlog za povrat u prijašnje stanje. Iritikom odbacivanja prijedloga za ponavljanje postupka Sud nije ulazio u meritum slučaja, nego se samo raspravljalo o tome da li su ispunjeni uvjeti za novo suđenje, ili ne, a takvim se situacijama ustavna prava ne mogu garantirati.²⁶ Slično je i sa prijedlogom za povrat u prijašnje stanje kada se samo odlučuje da li postoji razlog za povrat u prijašnje stanje, ili ne, bez odluke o meritumu predmeta.²⁷ Ustavni sud je kroz svoju praksu zahtjev za izvanredno preispitivanje sudske odluke u upravnom sporu smatrao nedjelotvornim pravim lijekom.

Predmetni postupak odlučivanja o zahtjevu apelanta za izvanredno preispitivanje sporene presude, kojom je pravomoćno okončan upravni spor, ne tiče odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obvezama (u smislu člana 6. stav 1. EKLJP), već se tiče isključivo odlučivanja o postojanju zakonskih uvjeta za preispitivanje pravomoćne presude. Ustavni se Sud poziva na praksu Europskog suda za ljudska prava koji je utvrdio da postupci u kojima se traži izvanredno preispitivanje pravomoćno okončanih slučajeva, ne predstavljaju efektivne pravne lijekove, pošto u tim slučajevima postoji presuda kojom je pravomoćno okončan predmetni postupak o meritumu zahtjeva apelanta, koja je dobila snagu *res iudicata*. Izuzetak bi bio da nadležni organ prihvati preispitivanje

²⁵ Odluka broj AP - 368/04 od 29.09.2004. godine, točka 4. i 5.

²⁶ Odluka o dopustivosti broj AP - 651/09 od 22.10.2009. godine, točka 12.

²⁷ Odluka o dopustivosti broj AP - 2646/09 od 12.01.2010. godine, točka 8. Radi se o situaciji kada nije dopušten prijedlog apelanta za povrat u prijašnje stanje, iz razloga što apelant nije dokazao da je do propuštanja pojavljivanja došlo iz opravdanih razloga, te se i nije odlučivalo o meritumu (prekršajnom nalogu), te Ustavni sud smatra da je u ovom slučaju pozivanje apelanta na ustavno pravo na pravično suđenje *ratione materiae* inkompatibilno sa Ustavom Bosne i Hercegovine. Vidi i Rješenje o dopustivosti AP - 73/02 od 25.07.2003. godine, točka 12., i Odluku o dopustivosti broj AP - 2743/06 od 15.02.2007. godine, točka 10.

slučaja.²⁸ Međutim u predmetu broj AP 2183/11 Ustavni sud je odbacio apelaciju kao nedopuštenu zbog preuranjenosti, jer je podnesena prije odluke Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine o zahtjevu za izvanredno preispitivanje. U interesu ostvarivanja prava apelanta je da se iscrpe sve mogućnosti odlučivanja pred redovnim sudovima, u skladu sa pozitivnim propisima. S obzirom na okolnost da je apelant Vrhovnom sudu podnio zahtjev za izvanredno preispitivanje osporene presude, o kojem još nije odlučeno, Ustavni sudbi donošenjem svoje odluke prije donošenja odluke Vrhovnog suda o zahtjevu za preispitivanje prejudicirao ovo pitanje. Nakon donošenja odluke Vrhovnog suda, neovisno od vrste, apelant ima mogućnost da ponovo podnese apelaciju u kojoj je, dužan navesti i ovu odluku Ustavnog suda.²⁹ To znači da je po sadašnjoj jurisprudenciji apelant dužan iskoristiti i ovaj pravni lijek prije nego što podnese apelaciju Ustavnom sudu.³⁰

Ukoliko je apelant koristio djelotvoran pravni lijek, ali nije sačekao odluku o njemu, apelacija, tj. prijava se moraju odbaciti kao preuranjeni. Nakon okončanja postupka apelant ima novu mogućnost da uloži apelaciju ustavnom sudu. Prema tome, cilj donošenja odluke o preuranjenosti jeste samo da pokaže da je postupak još u tijeku, a ne da je apelant propustio da iscrpi pravne lijekove. U skladu s tim, nedopustivost apelacije je samo prolazne prirode.³¹ Kada odbacuje ustavnu tužbu zbog preuranjenosti, Ustavni je sud u biti odbacuje zbog toga što nije iscrpljen redovni pravni put. Radi se o situaciji kada se već podnese ustavna tužba, a još se može izjaviti drugo pravno sredstvo.³²

Nedjelotvorne pravne lijekove apelanti dakle nisu dužni koristiti prije podnošenja apelacije Ustavnom sudu, ali ukoliko ga nadležni organ usvoji onda se on smatra djelotvornim. Ukoliko bude odbačen ili odbijen, odluka o tome ne prekida rok za podnošenje apelacije. On je počeo teći danom dostavljanja prethodne konačne odluke. Na temelju člana 18. stav 1. Pravila, rok za podnošenje apelacije iznosi 60 dana. Počinje teći dana od dana kada je podnositelj apelacije primio odluku o posljednjem djelotvornom pravnom lijeku kojeg je koristio. S obzirom da je u svakom pojedinom slučaju potrebno utvrditi koji se pravni lijekovi mogu smatrati djelotvornima, i jesu li oni iscrpljeni, rok je zavisao o tom zahtjevu. Ukoliko je posljednji dan roka za podnošenje apelacije istekao u

²⁸ Odluke o dopustivosti broj AP - 253/03 od 04.03.2004. godine, točka 8. i 9., AP - 2955/09 od 11.02.2010. godine, točka 7. i 9.

²⁹ Odluka o dopustivosti broj AP - 2183/11 od 29.06.2011. godine, točka 11.

³⁰ Ožegović, Ljubomir, Apelaciona nadležnost Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Banja Luka, 2013., str. 156. Vidjeti i Odluku o dopustivosti broj AP - 1968/13 od 10.12.2013. godine, točka 42.

³¹ Steiner, Christian, Ademović, Nedim i dr., op. cit., str. 651.

³² Prema: Crnić, Jadranko, loc. cit., (bilješka br. 21.)

nedjelju, sukladno opće prihvaćenim pravilima računanja rokova u pravnom sustavu Bosne i Hercegovine, apelacija se može podnijeti i narednog dana.³³

Od apelanta se dakle može zahtijevati samo da iscrpi učinkovite pravne lijekove. Ukoliko Ustavni sud zaključi da određeni pravni lijek nije učinkovit, a apelant ga ipak koristi, ali bez uspjeha, onda odluka o tom pravnom lijeku ne prekida rok od 60 dana, iz čega proizlazi da apelant snosi posljedice pogrešne procjene o učinkovitosti pravnog lijeka. U interesu ostvarivanja prava apelanta je da se iscrpe sve mogućnosti odlučivanja pred redovnim sudovima, u skladu sa pozitivnim propisima.³⁴ Načelo iscrpljivanja pravnih lijekova zahtijeva da apelanti zaštitu svojih prava pokušaju ostvariti korištenjem pravnih lijekova u postupcima pred organima redovne sudske i upravne vlasti. Ukoliko apelant ne iscrpi pravne lijekove moguće prema zakonu, apelacija će se odbaciti kao nedopuštena. Neiscrpljenost pravnih lijekova postoji i u slučajevima kada je apelant koristio neki pravni lijek, ali samo u formalnom smislu, što znači kada nije poštovao formalne zahtjeve nekog pravnog lijeka kao što su rok, plaćanje taksi, ili ispunjenje drugih zakonskih uvjeta. Ukoliko nisu ispunjeni formalni uvjeti nekog pravnog lijeka, zbog čega redovni sudovi i nisu mogli meritorno odlučivati, smatra se da apelanti nisu efektivno iscrpili sve pravne lijekove, pa prema tome nije ispunjen uvjet iscrpljivanja svih pravnih lijekova mogućih prema zakonu, i apelacija se u tom slučaju ne može razmatrati. Takvu situaciju imamo u slučaju kada jepodnesena tužba protiv tuženika koji nije pasivno legitimiran³⁵, ili kada je apelant propustio podnijeti tužbu u prekluzivnom roku, a nije argumentirano opravdao činjenicu propusta blagovremenog podnošenja tužbe, odnosno nije opravdao tvrdnju da je podnošenje tužbe u zakonom propisanom roku, u konkretnom slučaju bio „prevelik teret“ za njega, zbog čega bi formalne odluke redovnih sudova predstavljale povredu Ustava Bosne i Hercegovine. Da bi se u konkretnom slučaju raspravljalo pitanje postojanja povrede apelantovih ustavnih prava apelant je morao blagovremeno podnijeti tužbu ili opravdati nemogućnost blagovremenog podnošenja tužbe, tj. iscrpljivanja pravnih lijekova.³⁶

Postavlja se pitanje kada se, odnosno, da li se u nekim postupcima stavlja pretjeran teret na apelanta. Pravilo iscrpljivanja pravnih lijekova treba tumačiti na fleksibilan način,

³³ AP - 862/04, Rješenje o preispitivanju od 14.03.2006. godine, točka 9. Ustavni sud je usvojio zahtjev za preispitivanje odluke koji se odnosio na žalbu u pogledu roka za podnošenje apelacije.

³⁴ Odluka o dopustivosti broj AP - 2183/11 od 29.06.2011. godine, točka 11.

³⁵ Odluka o dopustivosti broj AP - 1256/05 od 27.06.2006. godine, točka 9.

³⁶ Odluka o dopustivosti broj AP - 1247/05 od 20.12.2005. godine, točka 11., AP - 1001/13 od 12.06.2013. godine, točka

tako da se moraju uzeti u obzir posebne okolnosti u kojima se nalazi apelant.³⁷ Pravilo iscrpljivanja svih pravnih lijekova nije apsolutno, niti se mora automatski primjenjivati. Osim toga, ne postoji nikakva obveza pristupa pravnim lijekovima koji nisu adekvatni ili efikasni.³⁸ Prema „opće priznatim pravilima međunarodnog prava“, mogu postojati posebne okolnosti prema kojima se cijeni iscrpljivanje pravnih lijekova, odnosno koje oslobađaju apelanta od obveze da iscrpi domaće pravne lijekove. Pravilo iscrpljivanja djelotvornih pravnih lijekova ne mora nužno zahtijevati sudsku presudu, pa su prema tome domaći organi bili dužni provesti istragu o povredi apelantovih prava, a da pri tome istraga ne mora u svakom slučaju dati pozitivne rezultate. Europska konvencija nameće državi ugovornici pozitivnu obvezu da temeljno istraži navode o namjernom lišavanju slobode čak i u predmetima u kojima se ne može utvrditi da se lišavanje slobode može pripisati organima vlasti.³⁹ Po mišljenju Doma za ljudska prava⁴⁰, pri primjeni kriterija koji se tiču iscrpljivanja ovih lijekova, treba uzeti u obzir ne samo formalne pravne lijekove koji postoje u pravnom sustavu, nego i opći pravni i politički kontekst u kojem oni funkcioniraju kao i osobne uvjete podnositelja prijave.⁴¹ Upravo zbog postojanja tih

³⁷ Steiner, Christian, Ademović, Nedim i dr., op. cit., str. 653.

³⁸ Odluka o prihvatljivosti i meritumu CH/96/2, 12.06.1998. godine, stav 52. (Presuda Europskog suda za ljudska prava, *Akdivar protiv Turske*, 21893/93, dostupno na: "<http://hudoc.echr.coe.int>" "<http://hudoc.echr.coe.int> (14.09.2014.)

³⁹ Odluka o meritumu broj AP - 696/04 od 23.09.2005. godine (vidjeti bilješku br. 20.), Presuda Europskog suda za ljudska prava, *Ilascu protiv Moldavije i Rusije*, 48787/99, 2004-VII, dostupno na: "http://www.echr.coe.int/Documents/Reports_Recueil_2004-VII.pdf" "http://www.echr.coe.int/Documents/Reports_Recueil_2004-VII.pdf (13.09.2014.)

⁴⁰ Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini je u Aneksu 6. regulirao ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. On je predviđao Komisiju za ljudska prava koja se sastojala od Doma za ljudska prava i Ombudsmana. Dom je imao zadatak štiti ljudska prava u Bosni i Hercegovini u petogodišnjem razdoblju nakon rata. Sličnu nadležnost, apelacijsku, ima i Ustavni sud. Pitanje njihovog međusobnog odnosa je riješeno na način da je predmet preuzimao onaj organ koji je prvi zaprimio zahtjev stranke. Dom je prestao sa radom koncem 2003. godine, a preostali predmeti su preneseni na Ustavni sud. Pri Ustavnom sudu je formirana Komisija čija je nadležnost bila razmatranje predmeta koje Dom zaprimio do 31. prosinca 2003. godine.

Jedan od kriterija za odlučivanje da li da prihvati ili odbaci prijavu je bio i taj da li postoje djelotvorni pravni lijekovi i da li je podnositelj prijave pokazao da ih je iscrpio, i da je prijava Komisiji podnesena u roku od šest mjeseci od datuma donošenja konačne odluke (Anex 6., čl. 8.) U pogledu primjene zahtjeva za iscrpljivanje pravnih lijekova, Dom je isprva primjenjivao pristup koji je išao u korist podnositeljima prijave. Međutim pred kraj mandata su Domu upućene kritike da zbog takvog pristupa snosi odgovornost za veliki broj neriješenih slučajeva, te se približio praksi Ustavnog suda u vezi sa tumačenjem i primjenom zahtjeva za iscrpljivanje pravnih lijekova. Vidjeti: Steiner, Christian, Ademović, Nedim i dr., op. cit., str. 662.

⁴¹ Vidjeti npr. Odluku o prihvatljivosti i meritumu CH/96/17, 05.11.1997. godine, stav 19. Podnositelj prijave bi normalno trebao pribjeći lijekovima koji su na raspolaganju i dovoljni da se priušti obeštećenje u pogledu povreda koje se navode. Postojanje pravnih lijekova o kojima se radi mora biti dovoljno izvjesno, ne samo u teoriji nego i u praksi. Ukoliko nije tako, nedostajati će im neophodna pristupačnost i djelotvornost. (*Akdivar protiv Turske*, vidjeti bilješku br. 38.).

posebnih okolnosti, od podnositelja prijave se ne može ni tražiti da iscrpi pravne lijekove predviđene domaćim zakonodavstvom.⁴²

U situaciji kada apelant nije imao adekvatnog punomoćnika koji bi mu pružio pravnu pomoć, presuda koju je osporavao nije sadržavala nikakvu pravnu pouku, a viši sud se proglasio nenadležnim, Ustavni sud je uzeo u obzir navedene činjenice, jer je apelant s obzirom na navedeno imao razloga smatrati da ne postoji drugi pravni lijek osim onoga na kojega je uputio viši sud⁴³, iako pogrešna pouka o pravnom lijeku ne znači da pravni lijek koji nije naveden, a postoji, ne treba biti iscrpljen. U ovom slučaju se primjenjuje načelo *ignorantia iuris nocet*. U situaciji kada je u osporenom rješenju navedeno da apelant može uložiti žalbu, a što nije bilo moguće jer se radilo o konačnom rješenju, Sud je smatrao da takva pouka nije mogla biti smetnja apelantu da se nadležnom sudu obrati za zaštitu svojih prava. Da se obratio žalbom, nadležni sud bi bio dužan zatražiti od apelanta otklanjanje formalnih nedostataka u njegovom podnesku, a s obzirom da apelant nije niti pokrenuo postupak, Ustavni sud je zaključio da je propustio iscrpiti efektivne pravne lijekove.⁴⁴ Ne može se smatrati konačnom odluka u slučaju kada redovni sudovi odbace tužbu kao neblagovremenu i ne odlučuju o meritumu. U vezi s tim, jedan od slučajeva odbacivanja apelacije jest kada apelanti u sporovima iz radnih odnosa, ne podnesu tužbu u subjektivnom roku, a radi se o povredi za koju su morali znati. Riječ je o neblagovremenom podnošenju tužbe, na temelju koje redovni sud nije mogao meritorno odlučivati, a prethodno je rečeno da se takve odluke ne mogu smatrati konačnim.⁴⁵

Konačno, ukoliko protiv ospravane odluke nema drugih učinkovitih pravnih lijekova mogućih prema zakonu, a apelacija se podnese u roku od 60 dana kako je to predviđeno Pravilima, te nije očividno (prima facie) neutemeljena, niti postoji neki drugi formalni razlog zbog kojega apelacija nije dopustiva (čl. 18. st. 3. Pravila), ona ispunjava uvjete glede dopustivosti. Ustav i Pravila ne određuju koji se pravni lijekovi smatraju djelotvornim u određenim postupcima, što je prevladano praksom Ustavnog suda. U pravne lijekove koji su prema praksi Ustavnog suda djelotvorni, i time obvezni da se iscrpe spadaju primjerice žalba kantonalnom sudu protiv Rješenja Općinskog suda kako je navedeno u pouci o pravnom lijeku⁴⁶, pritužba ministarstvu i ombudsmanu protiv odluke

⁴² Odluka o prihvatljivosti i meritumu CH / 97/42, 15.01.1999. godine, stav 41.

⁴³ U - 22/00 od 22.06.2001. godine, točke 20. - 24.

⁴⁴ Odluka o dopustivosti broj AP - 996/04 od 15.06.2005. godine, točka 8.

⁴⁵ Odluka o dopustivosti broj AP - 37/07 od 17.04.2008. godine, točka 8. i 9. Apelant se obratio nadležnom sudu zbog zaštite prava iz radnog odnosa, odnosno isplate novčanog potraživanja, a saznanja o povredi svojih prava je imao svakog mjeseca.

⁴⁶ Odluka o dopustivosti broj AP - 2522/14 od 25.6.2014. godine, točka 12. Općinski sud je donio Rješenje kojim je odbaciv apelantov prijedlog za određivanje privremene mjere osiguranja kojom je tražio da odloži postupak iseljenja po

rukovoditelja u kazneno-popravnom zavodu⁴⁷, žalba Federalnoj upravi za geodetske i imovinsko-pravne poslove⁴⁸, prijedlog sudu za fizičku diobu nekretnina u izvanparničnom postupku⁴⁹, tužba za zaštitu prava iz radnog odnosa podnesena u roku predviđenom Zakonom o radu,⁵⁰ zahtjev za sudsko odlučivanje o prekršajnom nalogu,⁵¹ obraćanje domaćim organima u povodu uhićenja i pritvaranja od strane SFOR-a⁵². Dom za ljudska prava je proglasio prihvatljivom prijavu u predmetu gdje tužena strana nije sugerirala da je postojao učinkovit alternativni pravni lijek, a i Dom na temelju dostupnih informacija nalazi da nije utvrđeno postojanje dostupnog pravnog lijeka. Ovaj je predmet po mišljenju Ombudsmana postavljao pitanja prema čl. V. EKLJP (pravo na slobodu i sigurnost) koji između ostalog predviđa da svatko kome je uskraćena sloboda uhićenjem ili lišavanjem slobode ima pravo uložiti žalbu sudu kako bi sud, u kratkom roku, razmotrio zakonitost lišavanja slobode i ukoliko ono nije bilo zakonito naložio oslobađanje. Podnositelj prijave je u konkretnom slučaju bio lišen slobode, i sve do trenutka oslobađanja nije ni bilo dostupnog pravnog lijeka koji mora biti takav da dopusti da zakonitost uhićenja ili pritvora budu odlučeni ubrzano, od strane organa koji posjeduje svojstvo suda. Tužena strana nije sugerirala drugačije, te je utvrđeno kršenje spomenutog prava.⁵³ Nema temelja za proglašavanje predmeta neprihvatljivim u slučaju kada podnositelj prijave nije iskoristio raspoložive pravne lijekove, ali po zapažanju Doma, i da ih je pokušao iskoristiti ne bi imao nikakvih izgleda za uspjeh.⁵⁴

Nesuspenzivno djelovanje žalbe i troškovi koje bi podnositelju prijave izazvalo ulaganje pravnih lijekova, zajedno sa činjenicom da tužena strana nije tražila da ospori postojanje bilo kojeg pravnog lijeka koji je podnositelju prijave na raspolaganju, također su razlozi zbog kojih se može odustati od iscrpljivanja pravnih lijekova.⁵⁵ Ovako izraženi stavovi Doma za ljudska prava u njegovim odlukama, upućuju na to da je smatrao da

Rješenju o izvršenju, a protiv kojeg apelant nije izjavio žalbu Kantonalnom sudu, te stoga nije iscrpio djelotvorne pravne lijekove moguće po zakonu.

⁴⁷ Odluka broj AP - 3821/13 od 22.10.2013. godine, točka 7. i 8.

⁴⁸ Odluka o dopustivosti broj AP - 2576/13 od 24.04.2014. godine, točka 14.

⁴⁹ Odluka o dopustivosti broj AP - 1968/13 od 10.12.2013. godine, točka 44.

⁵⁰ Odluka o dopustivosti broj AP - 752/13 od 10.04.2014. godine, točka 9.

⁵¹ Odluka o dopustivosti broj AP - 481/13 od 10.12.2013. godine, točka 8.

⁵² Odluka o meritumu broj AP - 696/04 od 23.09.2005. godine, točka 37.

⁵³ CH / 96/21 Odluka o prihvatljivosti, 11.04.1997. godine, stav 16; Odluka o meritumu, 06.04.1998. stav 50. i 51.

⁵⁴ Odluka o prihvatljivosti i meritumu CH/98/814, 11.06.1999. godine, stav 44. Dom je zaključio da retroaktivno proglašenje ništavim ugovora o zakupu i zabrana raspolaganja imovinom vlasnicima i korisnicima koji se ne nalaze na teritoriju gdje se nalazi imovina predstavlja povredu prava u skladu sa čl. 8. EKLJP (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života i čl. 1. Protokola br. 1 uz EKLJP (zaštita imovine)). Upravo bi spomenuta retroaktivnost i zabrana raspolaganja imovinom, po mišljenju Doma za posljedicu imale neuspjeh pravnih lijekova, čak i da ih je podnositelj prijave u konkretnom slučaju koristio.

⁵⁵ Odluka o prihvatljivosti i meritumu CH / 98/645, 11.06.1999. godine, stav 45.

načelo iscrpljivanja pravnih lijekova treba tumačiti fleksibilno uzimajući u obzir posebne okolnosti na strani podnositelja prijave.

Prema ustaljenoj praksi Ustavnog suda, revizija, kao izvanredni pravni lijek, predstavlja, uslučajevima u kojima je dopuštena, efektivan pravni lijek.⁵⁶ Upravo se kod revizije javlja najčešći problem kod iscrpljivanja djelotvornih pravnih lijekova.⁵⁷ Uvjeti dopustivosti za izjavljivanje revizije propisani su Zakonima o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta, te Zakonom o parničnom postupku pred Sudom BiH. Tako u skladu sa Zakonom o parničnom postupku pred Sudom BiH revizija nije dopuštena ako vrijednost pobijanog dijela pravomoćne presude ne prelazi 30.000 konvertibilnih maraka, dok prema Zakonu o parničnom postupku Federacije BiH ona nije dopuštena ako vrijednost pobijanog dijela pravomoćne presude ne prelazi 10.000 konvertibilnih maraka, a stranke je mogu izjaviti u roku od 30 dana od dana dostave prijepisa presude. Ukoliko osporavani dijelovi pravomoćnih presuda prelaze Zakonima o parničnom postupku predviđene iznose, apelanti mogu izjaviti reviziju. Propustom da to učine, lišavaju se mogućnosti da dođu do konačne odluke koja bi mogla biti predmet razmatranja apelacije od strane Ustavnog suda.⁵⁸

Izuzetno, prema zakonskim odredbama, Sud može dopustiti reviziju u svim predmetima, ako ocijeni da bi odlučivanje po reviziji bilo od značaja za primjenu prava u drugim slučajevima. Ukoliko to učini i donese meritornu odluku, revizija se smatra djelotvornim pravnim lijekom.

3. ZAKLJUČAK

Uvjet da Ustavni sud može razmatrati apelaciju samo ako su protiv presude, odnosno odluke koja se njome pobija, iscrpljeni svi učinkoviti pravni lijekovi mogući prema zakonu pridonosi njegovom rasterećenju, jer podrazumijeva da temeljna prava primarno štite redovni sudovi. Pravni lijek mora biti djelotvoran, a djelotvornost pojedinih pravnih lijekova utvrđuje Ustavni sud u svakom pojedinom slučaju. Tako je kroz svoju praksu pojedine pravne lijekove oglasio nedjelotvornim, što znači da ih apelanti nisu dužni iskoristiti prije obraćanja Ustavnom sudu. Međutim, važno je naglasiti i da je praksa Ustavnog suda po ovom pitanju tijekom vremena evoluirala. Apelant odlučuje da li

⁵⁶ Odluka o dopustivosti broj AP - 2811/13 od 10.12.2013. godine, točka 45.

⁵⁷ Okrugli stol ustavnih sudova na temu: *ustavna tužbakao pravno sredstvo za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, prezentacija Predsjednice Ustavnog suda Bosne i Hercegovine Seade Palavrić, Dubrovnik, 24.10.2008., dostupno na: "http://www.ccbh.ba/bos/press/index.php?pid=2959&sta=3&pkat=124&kat=123" http://www.ccbh.ba/bos/press/index.php?pid=2959&sta=3&pkat=124&kat=123 (14.09.2014.)

⁵⁸ Odluka o dopustivosti broj AP - 3207/13 od 05.11.2013. godine, točka 8.

će koristiti pravni lijek, pa se postavlja pitanje tereta koji se stavlja na pojedinca na putu ostvarivanja njegovih prava. Ovdje se moraju uzeti u obzir posebne okolnosti u kojima se nalazi apelant, koje mogu dovesti do odustajanja od zahtjeva za iscrpljivanjem pravnih lijekova, ali to su iznimke, a ne pravilo. I Ustavni sud je kako smo vidjeli, u praksi napravio iznimke od primjene načela *ignorantia iuris nocet*. Na ovo se nadovezuje pitanje uspostavljanja ravnoteže između učinkovite zaštite ustavom zajamčenih prava i omogućavanja da ustavni sudovi efikasno obavljaju svoje temeljne ustavne zadaće. Ustavni sud pruža najefikasniju zaštitu ustavom zajamčenih prava, ali treba naglasiti da bi primarnu zaštitu temeljnih prava trebali obavljati redoviti sudovi. Apelacija predstavlja zadnji stupanj zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda u Bosni i Hercegovini, a Ustavni sud je vršeći apelacijsku nadležnost stvorio bogatu praksu i doprinos zaštiti i afirmaciji istih.

EXHAUSTION OF THE LEGAL REMEDIES AS A REQUIREMENT FOR ADMISSIBILITY OF APPEALS AND PRACTICE OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The paper deals with one of the requirements for admissibility of appeals prescribed by the Rules of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina - exhaustion of effective remedies. The Constitutional Court has appellate jurisdiction over issues under the Constitution arising out of a judgment of any other court in Bosnia and Herzegovina, and examines an appeal only if all effective remedies that are available under the law against a judgement or decision were challenged by the appeal are exhausted.

According to the rule on exhausting legal remedies, the appellant must obtain the final decision. The final decision constitutes a reply to the last legal remedy, which is effective and adequate in examining the lower instance decision from the factual and legal point of view. Thus, the Court takes into account the effectiveness of the remedies, which are determined in each case. The paper will demonstrate the remedies that are, according to the practice of the Constitutional Court, determined as effective and thus must be used before the filing of the appeal, as well as cases when the Constitutional Court interpreted the rule on exhausting legal remedies flexibly, i.e. when is possible to withdraw from this requirement.

In conclusion, it is suggested that the flexibility in the interpretation of this rule is required, because there is a possibility that in some situations it would be too heavy weight for the individual seeking an effective way to protect their rights.

It is also indicated that the role of civil courts should provide primary protection of fundamental rights and that their involvement should ensure greater protection of the same.

This contributes to decreasing of the case load of the Constitutional Court and thereby to achieving balance between effective protection of constitutional rights and to enabling the constitutional courts to effectively carry out their fundamental constitutional duties.

Key words: Constitutional Court, the appeal, exhausting of legal remedies, the effectiveness of legal remedies.